

Forskellige perspektiver på æstetisk aktivitet, leg og formning

Indledning

Følgende artikel er hentet fra forelæsninger i formning på førskolelæreruddannelsen ved Høgskolen i Oslo. Den præsenterede forskellige vinkler på børns skabende aktivitet gennem formning. Den går ikke i dybden, men præsenterer hovedtrækkene og vil være nyttig som en oversigt for arbejdet med formning i børnehaven.

Æstetisk erkendelse

Æstetisk viden handler om at lære noget om materialer, virkemidler, værktøj, teknikker og arbejdsmåder. Centralt i æstetisk erkendelse er de ekspressive oplevelseskvaliteter, som indebærer, at linier, farver, melodier, mennesker, landskaber og bymiljøer opleves som udtryk for både noget rationelt og noget følelses- og holdningsmæssigt.

Erkendelse gennem kunst

- Kunst fortæller om kunst. Det er almenviden, at børn lærer noget om de mest almindelige kunst- og kulturudtryk. For eksempel Munch.
- Kunst fortæller om materialer og teknikker, årsag og virkning.
- Kunst fortæller os om form og æstetik.
- Kunst kan give os erkendelse gennem betydningsindholdet. Malerier kan give os viden om, hvordan bestemte ting eller personer ser ud.

Hovedformålet med æstetisk erkendelse vil sige dyb viden om forholdet i den objektive ydre verden og dens subjektive indre verden. I den proces må barnet tænke, føle og reflektere.

Ross – Den kreative proces

Eksempel: Kat

1. Barnet oplever kattene med alle sanserne og tolker disse indtryk, forbinder dem med det, de ved fra før, det de før har set af katte. Barnet føler noget.
2. Barnets følelser sættes i sving
3. Barnet får trang til at udtrykke denne følelse, sådan at ligevægten i følelseslivet kommer igen.
4. Barnet behøver et medium at udtrykke sig i
5. Barnet finder mediet, som det behøver for at formidle det, det er mest optaget af
6. Barnet behøver hjælp til at finde den form, som fremkalder de vigtigste følelser

7. Barnet er tilfreds og har udviklet sin emotionelle intelligens

Gennem en reflektiv handling får barnet givet udtryk for sine følelser i en kreativ, ekspressiv handling. Det modsatte kaldes en reaktiv handling.

Forudsætningen for en kreativ proces

- sansning
- medier
- håndværk og teknikker
- billeddannelse og fantasi

En pædagogisk konsekvens er, at barnet får mulighed for direkte sanseerfaringer.

Rolf Bull Hansen – børns tegninger i formale dimensioner

1. Erkendelsen af retning handler om forståelsen af, om noget er lodret, vandret, skråt og så videre
2. Erkendelsen af udstrækning handler om forståelsen af bredde og omfang
3. Erkendelsen af form mod baggrund handler om forholdet mellem figurer på arket
4. Erkendelsen af farve handler om hvordan barnet skelner farverne

Hver af disse erkendelseskategorier udvikler sig trinvis og parallelt gennem flere trin.

Victor Lowenfeldt – børns tegnstadier

"Formning for børn er en måde at lære på, og det er ikke noget, som skal læres" – Lowenfeldt.

Skriblestadiet 2 – 4 år

- Tilfældige skriblerier – store tilfældige linier
- Kontrolleret skribler – barnet opdager sammenhæng mellem sine egne bevægelser og de mærker, som bliver afsat på papiret. I takt med at muskelkontrollen og synssansen udvikles, vil det give udslag på skribleriet. Det vil forandre sig fra svingskrible til rundskrible.
- Navngivet skrible – nu kommer "produktet". Barnet sætter navn på det, det tegner. Først bagefter eller mens det tegner: "det blev en bil". Senere på forhånd: "jeg vil tegne en bil".

Før-skemastadiet 4-7 år

4 år – barnet forsøger bevidst at give noget en bestemt form

5 år – det er muligt at se, hvad stregerne forestiller

6 år – barnet laver genkendelige billeder med et indhold

Begrebet før-skema handler om, at barnet leder efter et skema eller et symbol for det begreb, det har om forskellige ting. Mennesket er det første klare symbol. Tingene og rummet drejer sig om barnet (egocentrisk stadium). Farvevalg handler om følelser. Gul – glad, brun – trist.

Metodiske konsekvenser

Det er den voksnes ansvar at stimulere barnets tanker, følelser og evner til at opfatte. Hvor, hvad, hvordan og hvornår er ledespørgsmål.

Skemastadiet 7 – 9 år

Skema er et begreb, barnet er kommet frem til, og som det gentager, når der ikke er specielle oplevelser, som påvirker barnet til at forandre sig.

Forandring – barnet har en subjektiv opfattelse. Derfor kan det overdrive vigtige dele. Det kan udelade dele, som det ikke oplever som vigtige. Barnet kan forandre symboler. Se for eksempel hvor forskelligt børn vil tegne en cykel. Nogle vil lægge vægt på fart ved at tegne håret lige bagud i vinden, mens andre nøjsomt vil tegne pedaler og kæde, som har kontakt med baghjulet.

Karakteristisk – barnet stiller krav til klarhed og symmetri. Formerne står adskilt med papiret som "baggrund". Ofte er de i en logisk forbindelse med hinanden.

Mennesker – geometriske former og linier. Mennesket er et grundskema, men det varierer med ydre kendetegn som tøj, frisurer, køn, job og så videre.

Rum – barnet tegner en basislinie og også en himmellinie. Det imellem betegner barnet som luft.

Udfoldning – en blanding af plan og højde. I en og samme tegning kan tingene både ses fra siden og ovenfra.

Røntgenbillede – udvendig og indvendig på samme tid, for eksempel et hus.

Farverne – barnet opdager en forbindelse mellem farve og genstand. Det generaliserer.

Form – udtryk for tanker og følelser. Kan alligevel se gode formale kvaliteter.

Metodiske konsekvenser

Barnet har fundet et symbol eller et skema, som det gentager. Pædagogens rolle bliver at motivere til at undgå stereotype gentagelser. Målet er, at de udvikler og forandrer deres skema. Vi må bidrage til at skærpe deres nysgerrighed og fantasi. Gøre barnet engageret og opmærksomt på, hvordan tingene ser ud. Børn ønsker at gentage de samme farver, former og mønstre, som de oplever.

June King MacFee – miljøets påvirkning

Fire faktorer som er betydningsfuldt for barnets tegneudtryk

- Barnets modtagelighed – kulturpåvirkning, intellektuelt, fysisk og perceptuelt niveau.
- Barnets psykologiske og kulturelle omgivelser – støtte eller ikke støtte i miljøet.
- Barnets måde at gøre nytte af informationen på – ordne synsindtryk, opfatte detaljer og symmetri.
- Barnets evne til at gengive – skabe eller finde frem til symboler, være kreativ, beherske mediet, kommunikere.

Hvad må vi lægge vægt på i forbindelse med barnets arbejde med todimensionale materialer?

- Respekt for det barnlige udtryk og ikke påvirke dem med bestemte voksne normer for, hvordan et billede skal se ud. Bygge på barnets eget formsprog.
- Bygge på barnets egne erfaringer, udvide disse, skærpe opmærksomheden, træne evnen til at detaljere.
- Børn ønsker at lære billedkulturens konventioner og derudfra skabe deres eget billede.
- Tematisk arbejde.
- Forskellige udtryksformer, fantasi, forestillingstegning og saglig registrering.
- Æstetisk vurdering af egne og andres produkter.
- Mestre materialer og virkemidler, tænke individuel progression.

Vi må lægge vægt på indholdssiden og udtrykssiden i børns billeder. De må have noget at udtrykke finde ud af at udtrykke det.

Arne Trageton – legeudvikling i konstruktionslegen

Sensomotorisk leg 0 – 2 år

Divergent symbolleg 2 – 4 år

Konvergent symbolleg 4 – 7 år

Materialegrupper - skabende elementer

Krav til gode materialer – materialerne skal være repræsentative for natur og kultur, miljøet barnet vokser op i. Det kan stimulere til omformning på alle niveauer. Udvalget må være i overensstemmelse med de legeteorier man bygger på – varierende egenskaber.

Plastiske elementer – ler og sand. Formløse masser indtager den form, barnet til enhver tid giver det.

Konstruktive elementer – formen er geometrisk givet på forhånd. Børn kan sætte enheder sammen til nye komplekse helheder. Byggeklodser.

Faste materialer – træ, låg, mælkekartoner, naturmaterialer.

Fleksible bløde materialer – uld, ståltråd, stof, reb, hønsenet og så videre.

Faste materialer behøver geometrisk form og rum. Børn skal lære at kombinere porøs emballage med sløjdmaterialer.

Formning i børnehaven

Det er vigtigt at tænke ressourcer igennem i personalegruppen. Planlægge i forhold til ståsted i formningsundervisningen. Der bør være enighed om det arbejde, der skal gøres. Man kan trække ressourcer ind i lokalmiljøet. Et eksempel kan være kunstnere, museer, miljøet omkring. Dernæst bør man kortlægge forventningerne i personalegruppen. Observationer af børnene kan være nyttige for at se, hvilke interesser de har.

Det fysiske miljø bør tilrettelægges til formning, og det materiale, man har til rådighed, bør være af god kvalitet. Der bør være godt lys. Flexibilitet i forhold til tid og rum er vigtigt. Små grupper og færdighedsdifferentiering.

De voksnes holdning bør være præget af engagement, fysisk og psykisk tilstedeværelse. Vi skal forstærke læringen og være gode samtalepartnere. Jævnfør Berit Bae om anerkendende kommunikation. Kaosangsten bør være afklaret, og de voksne bør vise respekt for materialet.

Værkstedspædagogik

Arbejdet med tredimensionale materialer betyder endnu mere for børns totale udvikling end tegneaktiviteter. Dette fordi tredimensional formning er endnu mere konkret. Børns skabende leg bygger bro mellem legen og børneskabende aktiviteter. Trageton bygger i høj grad på Jean Piagets teorier. Tragetons faseinddeling svarer i store træk til de udviklingstrin Piaget fandt i børns intellektuelle udvikling.

Sensomotorisk fase 0 – 2 år

"Kruseduller" med ler og lignende. Den motoriske kontrol er lille, brug derfor blødt ler. Konkret tankegang på det, de ser. Formen er et resultat af ren bevægelsesleg. Sætter navn på tingene efter processen. Det, at drive formningsaktivitet som er produktbaseret som for eksempel julegaver, vil være uheldigt

Divergent symbolfase 2 – 5 år

Divergent betyder at tage forskellige retninger. Begreberne er flydende og ustabile. Derfor forandrer barnet hurtigt form og benævnelse på de ting, de

laver. Synssansen er vigtig i formskabelse, fordi den styrer og samordner. Barnet arbejder syntetisk. Mange dele bliver tilsammen til et slutprodukt. Hænderne er vigtige redskaber og udstillinger viser respekt for arbejdet.

Konvergent symbolfase 5 – 9 år

I den konvergente symbolfase har barnet som oftest en bestemt opfattelse af, hvad det har lyst til at lave. De søger mod mere faste og skematiske symboler eller begreber. Ting skal se "rigtige" ud. Det skal være en slags overensstemmelse med virkeligheden, sådan som barnet opfatter den. Derfor vil verdensperspektivet fortsat dominere. Det vil sige, at de former, som er ekstra vigtige, bliver lavet først. Når barnet arbejder med ler, vil mennesker og dyresymboler være de vigtigste.

Analytisk tænkemåde

Er nært knyttet til visuelle oplevelser. Barnet har en vag opfattelse af helheden og udvikler så detaljer fra denne.

Syntetisk tænkning

Barnet bygger en syntese ud fra mange delindtryk. Dette har sandsynligvis med ikke-visuelle oplevelser at gøre som oplevelser med berøringssansen. Slutproduktet bliver stadig vigtigere for barnet.

Udvikling af rumbegrebet

I den tredimensionale leg må barnet udvikle konkrete og virkelige rumbegreber. Med baggrund i teorier indenfor psykologi og arkitektur lægger Trageton vægt på to hovedtyper af rum:

Det euklidiske rum

Det topologiske rum

Det, som kendetegner det euklidiske rum, er, at det er synligt i tre dimensioner: længde x bredde x højde. Det er retliniet, retvinklet og målbart. Som rum i terning eller hus. Det euklidiske rum eksisterer uafhængig af den enkelte person og synes at være neutral og konstant.

Det topologiske rum har mere med den indre, personlige oplevelse af rummet at gøre. Til forskel fra det euklidiske rum er det topologiske som naturen mere rundt og organisk i sin udformning.

Når barnet i den divergente symbolfase er optaget af at træne i at skabe symboler, så skaber de disse topologiske rum. et slags roterende rum, hvor forskellige symboler er noget sammensatte. Barnet står stærkt subjektivt i forhold til rummet. Lidt påvirket af vores kulturs rette vinkler og målbare enheder.

I konvergent symbolfase ønsker barnet et fastere forhold mellem de forskellige symboler i rummet. Det topologiske rum holder sig alligevel langt oppe i den fase. Det vil alligevel udvikle en forståelse for det euklidiske rum, noget som er en logisk-matematisk forståelse.

Den begyndende euklidiske rumforståelse ser vi i børns arbejde med at lave og forstå rette linier, vinkler, kvadrater og cirkler. Det kan bedst ses i børns arbejde med byggeklodser, eller når de laver træarbejde.

Ler og sand vil for eksempel kunne varetage forståelsen af det topologiske rum i langt højere grad end byggeklodser og andre faste konstruktive elementer. Sidstnævnte appellerer mere til den euklidiske.